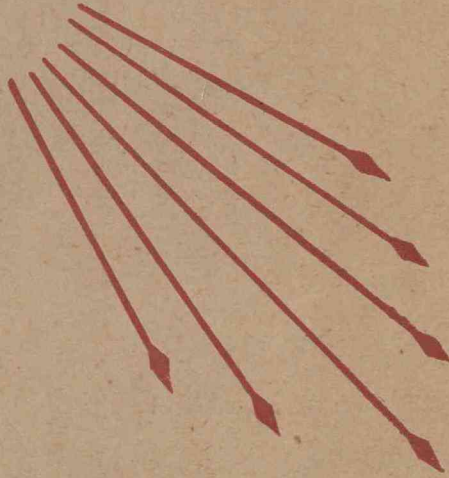

ERCIYES

KAYSERİ

Halk evi Dergisi

SAYI

13

VİLÂYET BASİMEVİ - KAYSERİ

CEMALPAŞA SAĞLAMIN
TÜRK TARİH KURUMUNA
AİT BİR KİTAPTIR

Sayı: 13
Cilt : 2

ERCIYES

İkinci teşrin
1939

KAYSERİ

HALKEVİ DERGİSİ İKİ AYDA BİR ÇIKAR

EBEDİ ŞEFİMİZ ATATÜRK

Millî Şefimiz İsmet İnönü

Genel Kurmay Başkanımız Marşal Fevzi Çakmak

16

Cihan tarihinde milletlerin ömürleri asırlarla ölçülür, asırlar içinde milletlerin medeniyet vasfı ve dereceleri bıraktıkları eserlerle tartılır.

Bu ölçü ve tartıyı, bu gün her hangi bir milletin tarihinde, her hangi bir devletin medeniyet eserlerinde geliş güzel tatbik edebiliriz. Fakat bu gün 16'ncı yılını kutladığımız şu rejimin bu 16 yıl içinde yoktan yaratırcasına meydana getirdiği muazzam

eserleri bu ölçülere vurduğumuz zaman tarihin başı dönüyor ve milletler için (tedrici tekâmül kaidesi) diye bildiğimiz iskolastik nazariyeler iflas ediyor.

600 Kısır senelik İmparatorluk devrinin millete ait eserleriyle, Cümhuriyet idaresinin şu 16 yılı içinde ki hudsuz başarılar ve muvaffakiyetler işte göz önündedir.

Bunu hangi kör millet, han-

gi bedbin tarih inkâr edebilir?. Ve nasıl inkâr edilebilir, ki kökü tarihin meçhullerine karışıp giden Türk milleti için refah, millî saadet devri yalnız bu rejimle başlamış ve bu refah ve saadete bütün dünya milletleri hayret dolu kıskançlıkla şahit olmuşlardır.

Medenî ve fevkalâde hadiseler bir çok nazariye ve düsturları alt üst etmiştir.

(Tarih bir tekerrürden ibarettir.) diyorlardı. Bu, eski milletlerin hayatiyet ve enerjilerinin köhne adet ve anelerle boğulup inkişaf edemediği devirler için doğru olabilir. Fakat Türk Cumhuriyetinin şu 16 yılda yapıp bu dar zaman içinde kompirme ettiği baş döndüren işler hangi milletin tarihinde vardır ve tarihin hangi asrında tekerrür etmiştir?.

Şu on altı yılın obir başile bu günü bir göz önünden geçirseniz!

Neler yapılmadı ve nelere teşebbüs edilipte muvaffak olunamadı?.

Umumî harpte şark cebhesine mürettep yüz elli deve den ibaret bir erzak kolunu Sivastan Erzuruma götürmeğe memur edilen Kahraman bir zabıt mahalli mürettebine ancak 50 deve ile vara bilmiş, diğer develerle erzak, yolsuzluğun, zalim ve amansız bir kışın kurbanı olmuştu. Bundan

dolayı o zamanın idaresi hiç bir kabahati olmıyan bu erzak kolu zabıtini idama mahkûm eylemişti. Vazifesini bir insan gücünün yetebileceği derecede kahramanlıkla yapan bu Zabıt, idam sehvasında can verirken:

— Suçum yok!. kabahat yıllardan beri buralara şose yapmıyan Hükûmettedir!.

Diye o zamanki idarenin yüzüne karşı lânet ederek haykırıyordu.

Cumhuriyet idaresi bu mın-tıkaya şose değil, bugün demir yolu yaptı! Orduları yutan Şark, bir hafta önce, garbe bağlandı!.. Rejimin bu muvaffakiyeti, muvaffakiyetlerinin yalnız yola taalluk eden kısmıdır!.

Üyle bir asırda yaşıyor ve öyle bir devirde bulunuyoruz ki milletlerin bekası, İstiklâlin devamlı yaşaması için lâzım olan şartların ön pilânında gelen vasıf kuvvetli olmak ve milletler arası münasebetlerinde sulhun organı olmaktır. Bugün şark devletleri arasında yüksek bir otorite ve sözlerine, ahitlerine inanılır, sadık, şerefli bir millet diye bütün cihan devletlerinin tanıdığı yalnız biziz. Evet! yalnız Türk milletidir! Ey Türk milleti! Bu yüksek otoritenle ve sana bugünleri yaşatan büyüklerinle her vakit öğüne-

bilirsin!.

Abdülazizin bir Avrupa seyahatı vardır. Bu seyahatte, Avrupa devlet merkezlerinden birinde şerefine verilen ziyafet esnasında o devletin İmparatoru Abdülazize:

— Sizin devlet mi kuvvetli, bizimki mi?.

Diye soruyor. Bir oturuşta pişmiş bir kuzuyu bir lâti lokum şekeri gibi midesine indiren ve ancak horoz döğüşdürmesini bilen ve fakat 60 milyonluk bir devletin mukadderatını taşıyan o Padişah, bu siyasi ve derin manalı süale cevap verememişti. Kendisine refakat eden o devrin kıymetli ricalinden Fuat Paşa bere-

ket ki imdadına yetişerek Hükûmdara şu cavabı verdi:

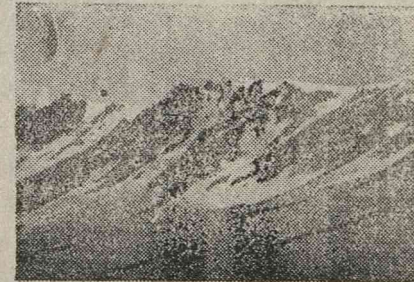
— Bizim devlet sizinkinden çok kuvvetlidir!. Çünkü siz dışardan biz de içeriden yıkılması için çalışdığımız halde gürüyorsunuz ki bir türlü yıkılmıyor Ekselans!.

Bu hadiseden takriben yüz sene sonra öyle bir millet yarattık ve öyle bir idare tesis eyledik, ki içeriden ona destek olan kuvvet 18 milyon Türk dışardan ona dostluk eden bir çok medenî milletlerdir!..

Cumhuriyet idaresi bizi. Şeref ve haysiyetin miracına çıkardı!.

Ey Türk milleti, bayramın kutlu olsun!.

Sahir Üzel

Kayseri İktisadiyatına kısa bir bakış

Yazan : VEFİK GULDAĞ

Tarihi karıştıracak olursak, saltanat devrinde Kayseriyi geri bir asya şehrini andıran durgun bir dekor içinde görürüz. Bu dekor Türk sanatının bir kaç incisile de vaktile süslenmemiş olsaydı her halde ruha acı veren yekpare bir melâl olurdu.

Halbuki Kayseri, yalnız sanat tarihi bakımından değil, Anadolu'nun hususiyetlerinden örnekler vermesi itibarıyla de karakteristik bir manzara arzeder.

Sâkit Osmanlı idaresinin bozuk, sakat idaresi onun bu karakteristik çehresinde her yurd parçası gibi o kadar acı tesirler yapmıştır ki, ruhî diyelgamini çizmek, mazisini incelemek isteyenler bu tesirlerin hazin ve muzdarip izlerini görmüşler ve okumuşlardır.

Anadolu'nun dünkü yası ve sisli ufkunda onun da doya doya koklamak ve emmek istediği bir şey vardı. Oda; Millî benliği sarıp kuşatacak, harekete getirecek bir kurtuluşun havası idi.

Ebedî Şef ATATÜRK'ÜN yarattığı bu hava iledir ki Kayseriyi izdirabın koynundan kurtulmuş ve Cümhuriyetin

aydınlıkları içinde inşirah bulmuş çehresiyle görüyoruz.

Büyük Türk milleti kendi benliğine ve varlığına dayanarak bütün dünyaya karşı her bakımdan -Bende varım!- diyeli tam on altı yıl oldu. Bu varlık, bu benlik içinde çalışan yurdun şirin bir parçası olan Kayseri de on altı yıldır her türlü kayitten azade olarak bütün varlığı ve büyüklerinin ülküsü ile çalışmış ve çalışıyor.

Büyük inkilâbımız: İmparatorluk ve teşkilâtının bütün temellerini kökünden yıkarak halk için, Cümhuriyet için ortaya atıldığı gündenberi milletine, Türk ticaret ve san'atına büyük inkişaf kazandıracak randımanlı sahalar açtı. Cümhuriyetten evvel yabancı unsurlar elinde kalmış ve bu yüzden asıl Türk milletinin zararına fakat kendilerinin kazancına mal olan bu işler, halkımız için millî ve öz bir ticaret ve geçim vasıtası oldu. Dar pazarlardan geniş hinderlandlara açıldık. Kolonyel emtia ile birlikte Avrupadan mercimek, Amerika ve Romanya'dan un getirirken, istihsalât ve imalâtı artırdık. Bir taraf

[tan istihlâki çoğalttık, diğer taraftan ithalâtı tahdid ve ihracatı fazlalaştırdık. Satış hareketlerini tanzim ettik, yerli mallara ve masnuata rağbet ettik, Milli bankalar, müesseseler ve fabrikalar kurduk, mürabihacılığı iflâs ettirdik. Banka ve kredi muamelâtını artırdık, bankalarda ve aile bütçelerinde tasarrufu temin ettik. Hep biliriz, ki milletlerin umumî ekonomik hayatlarında ticaretin en mühim ve parlak bir mevkii vardır. İstihsal, imal, ihraç ameliyelerini kıymetli ve faydalı bir sâ-y ifadeyle kuvvettiren vasıta mutlak olarak ticarettir.

Ticaretin enternasyonal cemiyetler için rolü bu kadar ehemmiyetli olunca ona istatistikli ve grafikli tablolarla geniş sahifeler ayırmak lâzımdır. Çünkü ticaret, İstihsal ve istihlâk hareketlerinin ahenkli ve mütevazın tecellilerini mukayeseli bir surette tebarüz ettiren bir meslektir.

Cümhuriyetin 16 ncı yıl dönümünü kutlularken, Halkevimizin armağanı olan Erciyesin sahifelerinde Kayseri iktisadiyatına da bir yer ayrılmış olması itibarıyla kısaca buraya kayıt edeceğimiz bir kaç satırla bütün yurdda olduğu gibi çevremizin iktisadî, inkişaf ve ilerileyiş hareketlerini tetkik edeceğiz.

Kayserinin iktisadî bünyesini daha ziyade ziraat ve sanat teşkil eder. Vilâyet çevresinin istihsalâtı zirai, Hayvanî ve sınaîdir. İthalât ve ihracat mataları dolayısıyla Mersin ve İstanbul limanlarile münasebettir. İç mübadele hareketlerini komşu vilâyetlerle yapar. Ziraatcilikle birlikte halıcılık, pastırmacılık, Bakırkap, iplik ve bez imalâtı bu iktisadî bünyenin başlıca vasıflarıdır. Bu itibarla Kayserinin Ticareti ziraat ve sanayie bağlıdır. Ticarî mübadelelerin temevvucüleri burada görülmez. Bununla beraber; halkın zeki ve çalışkan olması dolayısıyla yaşama ve geçim tarzlarını el emeklerinde ve kendi enerjilerinde aramış ve bu suretle bölgemizde küçük sanayi de ortaya çıkmıştır.

Küçük sanatın ve sanatkârın tâyin ettiği iktisadî münasebetlerin hududunu kat'î olarak tayin etmek imkânı yoktur. Çünkü gerek elişleri gerekse küçük sanayici dediğimiz işçi zümresi memleketin iktisadî bünyesinde başlı başına rol oynayan bir unsurdur. İstihsalâtımız bakımından umumî bir tasnif yapmak lâzım gelirse;

Zirai ve Sinaî istihsalât Kayseri iktisadiyatının en mühim amilini teşkil eder. Zirai istihsalâtta hububat, bakliyat ve bilhassa yonca tohumu

kabarık rakamlarla ön safta gelir.

Sınrî istihsalâta gelince;

1 — Mensucat sanayii: Halıcılık, Dokumacılık, Kilimcilik, halı tamirciliği.

2 — Dikişcilik, terzilik, ve broderi.

3 — Dabaklık, Çarıkçılık Ayakkabıcılık, Saraçlık.

4 — Ağaç sanayii; Marangozluk, Doğramacılık, Oymacılık kalıpcılık, Nalıcılık, yapıcılık ve dülgârlık,

5 — Maden işleme sanayii: Bakır kap imalâtı, Demircilik Dökmecilik, Makina tamirciliği, Çilingirlik, Kuyumculuk, Kalıncılık, Tenekecilik, Camcılık, Saatçilik, Nalbantlık, Sobacılık.

6 — Toprak ve taş sanayii: Taş yontuculuğu, Tuğlacılık, Çömlekcilik çimentodan plok çini vesair mamulat.

7 — Matbaacılık, Tabelacılık ve mücellidlik.

8 — Gıda sanayii; Pastırma ve sucuk imalatı, Ekmekcilik Pastacılık, Tatlıcılık, Şeker-cilik, Tahin, ve tahin helvacılığı kadaifcilik, Peynircilik, Yağcılık, Sütcülük, Yoğurtculuk, Arıcılık, ve değirmencilik.

9 — Muhtelif sanayi; Fotoğrafçılık, halı ressamlığı, Boyacılık, Otel ve hancılık, Lokantacılık, kasaplık, Berberlik vesairedir.

Bu küçük sanatların fevkın-

de olarak; Sümerbankın şehrimizde kurduğu bez, ve Bün-yanda yünlü dokuma ve yine mahallî sermaye ile kurulmuş bulunan modern un fabrikası ile birer motör ve sıvama tezgâhlarıyla çalışan 2 adet bakırkap imalâthaneleri Cumhuriyet iktisadiyatının esaslı eserlerindendir. Bilhassa başta bez Fabrikası olmak üzere bu müesseseler Vilâyetin iç teciminde geniş tesir yapan birer varlık olmuştur.

İstihsalatımızı böylece hulas ettikten sonra; İhracatımıza gelince; Halı, kilim, Pastırma, sucuk, donyağı, bağirsak, hamderi, cehri, yapığı, acı çekirdek, kırmızı büber, çemen, Arpa, Buğday, Çavdar, Nohut, fasulye, Soğan, Sarımsak, patates, kitre, Un, Yerli mensucat Yonca tohumu, Bal, Balmumu, av derileri başlıca maddelerdendir. Bu esaslı maddelerin haricinde kalan Ufak tefek Bazı maddelerde mevcut isede müfredat itibariyle çok mütenevvi ve kıymet itibarilede azdır.

İthal ettiğimiz esaslı eşyalarda şunlardır: Petrol, Benzin, Çimento, Demir, hurdat, kahve, şeker, çay, kösele, pamuklu yünlü ve ipekli olmak üzere yerli ve yabancı mensucat, pamuk, İplik, makine aksamı, kereste, inşa-

at malzemesi, ve maden kömürüdür.

Son beş yıla ait Kayserinin ithalat ve ihracatını Mukayeses edecek olursak;

İhracat	İthalat	
Lira adet	Lira adet	Seneler
2.783.190 +	2.634.203	1934
4.330.646 —	5.354.543	1935
6.901.433 +	5.401.605	1936
7.175.768 +	6.440.337	1937
7.752.358 +	6.780.585	1938

Ticarî faaliyetlerin yıldan yıla, bariz farklarla yükseldiğini görürüz. Burada daha ziyade şayanı memnuniyet olan cihet 1935 yılı istisna edilecek olursa, ihracatımızın ithalattan üstün olması keyfiyetidir. Şu halde Kayseri harice verdiği parasından daha fazlasını celbederek milli sermaye ve servetini sinesinde topluyor demektir. Bn itibarla müstahsildir.

1937, 1938 yılları ihracat ve ithalat istatistiklerine nazaran; ilk göze çarpan nokta yine para bakımından ihracat ve ithalatımızın geçen yıla nisbetle artmakta olmasıdır.

Her ne kadar 1937 yılının ithalatına nisbetle 1938 yılında 339.248 Liralık fazla ithalat yapılmış isede ihracatımızın 1937 yılına nisbetle yarım milyon liradan fazla olduğu memnuniyeti muciptir.

İthalat ile ihracat arasında-

ki fark 1937 de 734.431 lira iken 1938 de 1.094025 liraya yükselmiştir ki çıkan ve giren mallar bedelinin lehimize olan bu tefazulu 389.594 liradır. Bu vaziyete göre Kayserinin 938 yılında ticarî ve iktisadî muvazenesi 1937 yılına nisbetle daha çek verimli ve sevinçlidir.

Birde 1938 yılının ithalatıyla 1937 yılındaki mukayese edilecek olursa benzin, çimento, Petrol, Ecnebi mensucat, pamuk, İplik ve makina aksamı, İnşaat malzemesi ve demir miktarlarının 938 yılına nazaran fazla ithal edildiği anlaşılmaktadır.

Bilhassa demir. İnşaat malzemesi, ve çimento ithalatının fazla olduğu görülmekte olduğundan Kayseride inşaat ve imar işlerinde yıldan yıla artmakta olduğunu gösterir.

Buna mukabil hurdat, kahve, kösele, yerli mensucat şeker gibi maddelerden birer miktar noksanlık göze çarpmaktadır.

İhracata gelince; Halı, Pastırma, Sucuk, kırmızı büber, çavdar, nohud, mercimek, fasulye, soğan, Sarımsak, Patates, Un, yerli mensucat yonca tohumu, vesairede gerek kıymet gerek miktar itibarile 937 ye nazaran 938 de mühim fazlalıklar mevcuttur.

Binaenaleyh; Kayseri iktisadiyatının en ehemmiyetli

At meydanından Cümhuriyet meydanına

Tarihin tanıdığı günlerden beri öz bir Türk yurdu olan Anadolu, bir aralık yabancı istilâsına uğramış ve oldukça uzun bir müddet ulusal benliğini öldürmek isteyen bu istilânın tazyiki altında yaşamıştı.

Tarihinin her karanlık devrinde kendi bağrından bir kurtarıcı çıkaran Türk milleti bu karanlık çağa, Alp Arslan'ın aslanca bir saldırısıyla son verdi. Böylece ulusal Türk birliği Anadolu'da yeniden kurulmuş oldu.

Selçuk Türkleri bu ezeli ve eşsiz Türk yurdunu kurtarır kurtarmaz geniş bir imar ha-

reketine giriştiler. Yurdun her köşesinde bir medeniyet dehasının eşsiz örnekleri olarak halâ yaşayan ve kalplerimizi ulusal gururla kabartan eserlerin çoğu o devrin yadigarıdır. Türklüğün bu yükseliş devrinde memleketimiz müstesna bir talia kavuşmuştu.

Hakikaten Kayseri Selçuk Türklerinin üç büyük merkezinden birisi idi. Tıp, hendese ve diğer ilim fakülteleri ödevini yapan medreselerinden fışkırttığı ilim ve medeniyet nurlarını, Türk yurdunun sınırları dışına taşıyordu. Selçuk sultanlarının muhteşem sarayları bu ilim ve medeni-

maddeleri yerli mensucat, halı ve pastırmadır. Yalnız bu üç maddeden memleket giren para 938 de 5 - 306 - 138 lirayı bulmaktadır. İşte memleketimizin iktisadî sıkıntısını ve malî sızısını dindiren bu maddelerin 1938 satımı normal ve inkişaflıdır. Dâima bir fa-

aliyet ve yükseliş gösteren bu hareketler Kayserinin iktisadî hayatında Cumhuriyete lâyık daha sağlam ve daha inkişaflı adımlarla ilerilemiş ve önümüzdeki yıllar içinde memnuniyeti icap ettirecek bir mahiyeti almış bulunmaktadır.

yet hamlelerinin dımağı rolünü oynamakta idi. O zamanki Kayseriyi hayalen tecessüm ettirebiliriz. Daha doğrusu o günkü mamur ve medenî Kayseriyi gözümüzün önünde canlandırabilmek için lâzım olan şey yalnız hayal de değildir.

Eserler halâ canlı olarak gözümüzün önünde yaşıyor: İçkalenin, yeniliğin bütün ihtişam ve gurur ile, başını göklere kaldırdığını gözünüzün önüne getiriniz...

Dış suru, muhteşem kemerleri ve burç bedenleri ile sağlam ve yep yeni olarak düşününüz... Etrafta, Hunat, Sahabiye, Şifaiye, Hacıkalınç medreseleri gibi eserleri sanatın birer deha heykeli hâline getiren san'atkarların; demir kalemlerini, çekiçlerini ellerinden yeni bıraktıklarını ve göz kamaştıran eserlerinin seyrine daldıklarını düşününüz...

Selçuk Sultanlarının göz kamaştıran saraylarını, bin bir zaferin bu saraylardaki parlak hayata renk verdiğini, dolup boşalan kervansarayları ve bunlar gibi daha nice debdebe unsurlarını hayalinizde canlandırınız.

İşte o zamanki Kayserinin küçük bir tablosu...

Şimdiki Cümhuriyet meydanı, bu san'at şaheserlerinin ortasında, bu tantanalı hayata kucak açan yine böyle ve hattâ bundan

daha geniş bir meydana. Bu meydanın sınırları şöyle çizilmişti:

Dış sur, şimdiki inhisar daireesi ile postahane arkasından kolordu hastahanesi binasının bittiği yere kadar kuzeye doğru uzandıktan sonra, doğu ve batı istikametine dönerek Hapishane, Hususî muhasebe, Evlenme dairesi ve eksik kalan mahud Gazino binalarının kapladıkları yerlerden geçmekte ve tekrar kuzey-güney istikametine dönerek Demir kapının olduğu yerdeki burçlara bitişmekte idi. Dış kalenin oldukça geniş olan bu kavsi ile İçkale arasında şimdiki Cümhuriyet alanını ve Hükûmet konağını da içerisine alan hayli geniş bir alan vardı. Bu geniş meydanın İnhisar dairesi ile Postane civarlarına düşen parçası At meydanı idi. Burası Türk bahadırılarının at oynattığı yerd. Selçuk süvarileri, akın savaşları için burada hazırlanıyorlardı. Tam şimdiki Cümhuriyet meydanı ile Hükûmet konağının kapladığı yer ise, Türk gençliğinin diğer idman ve spor hareketlerine sahne olmakta idi. Dış surun beş muhtelif kapısından en büyüğü, en muhteşemi buradan açılmakta; adına da bu meydanlar dolayısıyla (Meydan kapısı) denilmekte idi. Bu kapı, muhteşem bir zafer takı olarak yapılmıştı. Bunu şimdi

Maalesef bir kebabçı dükânının içerisinde kalan bir ayağının delâletile anlıyoruz.

Bu ne güzel bir tetabuktu... Gençlik ve kuvvet hareketlerine kucak açan bir alana hakikaten böyle bir kapı yakışır. Bu kapı, çıkacak yenilmez ordu için kazandığı ve kazanacağı zaferlerin sembolü olarak bir zafer takı olmalı idi. Bu kapıdan muzaffer Hakanın zafer alayları geçecekti. Selçuk Sultanlarının şehir içerisindeki ve Keykubattaki saraylarını birbirine bağlayan saltanat ve debdebe yolu şehre bu kapıdan giriyordu.

* *
Türkün zafer ve ikbal devrinde kuvvet ve haşmet gösterilerine, spor ve idman hareketlerine sahne olmak bahtiyarlığını yaşamış olan bu alan bir vakitler taliin söndüğünü elemle idrâk etti.

Sıra ile evvelâ hususî bir seray iken hükûmet konağı hâline getirilen bu günkü hükûmet daireleri, sonra köhne fikirler yaymaktan başka bir işe yaramayan mütereddi Osmanlı medreseleri ve bir mescit, meydanın büyükçe bir kısmını kapattı...

At meydanı elim bir zevksizliğin ifadesi olarak köhne ahırlı canbaz [1] dükânlarile

[1] At ve eşek ticareti yapan adamlara Kayseride canbaz derler.

doldu. At pazarı halini aldı.

Muhteşem meydan kapısı takı, bilmem hangi saygısız bir elle yıkıldı. Türk Gençliğinin spor ve idman hareketlerine kucak açan, bin bir zafer alayına sahne olan, bin bir zafer teranesi dinliyen mes'ud alan; tegallüp ve mülkiyet ihtirasile kapışıldı. Tah-ta kapanlı, isli ve örümcekli tavanlı dükânlarla doldu. Bir kapışma hareketile, bir yağma zehniyeti ile yapılan bu dükânlar dolambaçlı, dar sokaklar ile pis bir çarşı meydana getirdi. Kıymet ifade eden herşey bir kıymetsizliğe, zevk ifade eden herşey bir zevksizliğe yerini terketti. Yalnız bir tek isim yaşadı: Meydan Kapısı...

Bu ad delâlet ettiği tarihî devrin mes'ut hatıralarını da beraber yaşıtıyordu.

Benim çocukluğumda Mimar sinan camiinden Hükûmet konağını bulabilmek her baba-yeğidin kâri olmayan çetin bir işti. Bunun için dar ve pis sokakların bin bir dolambacı arasında zızzaklar yapmak lâzımdı. Bir ihtiyar komşum vardır. Benim çocukluğumdan evveline aid bir hatıra naklediyor ve diyor ki:

"Ben saraçlar çarşısının ağzında ondalıklılık ederdim. Bana hükûmete nereden gidildiğini sorarlardı.. Ben uzunca bir tarifle sorulan yeri çok zor

anlatabilirdim. Bütün bu tariflere rağmen hükûmetin yolunu bulamayanlar da çok olurdu.. Şimdi saraçlar çarşısının ağzını hükûmetin içerisi telâkki ediyoruz.

* *
Türkiye Cümhuriyeti yeni ve en büyük kurtarıcının elile kurulduktan sonra bu meydanın tarihi yıldızı tekrar parlamaya başladı.

Demir gibi bir imarcı irade bir hamlede bütün çirkinlikleri süpürdü. Dahi Sinan'ın büyük eseri güzelliğinin bütün ihtişamile açığa çıktı. Belediyecilik için ideal bir güzelliği ifade eden bir park ve bir alan kazanıldı.

İlbay Nazmi Toker'in bu meydanı açış tarzını türlü türlü tenkit eden menfi sesler duyulmadı değil...

Bu imar hamlesini mülkiyet hakkının kutsiyeti yönünden geriletmeğe çalışanlar da az olmadı...

Fakat meydanın ihyasından doğan ve şahsî olmaktan asla ileri geçmiyen mahzurlar ulusal bir alanın saygısızca kapışılmasından doğan tarihî hatadan daha feci değil.. Kaldı ki Cümhuriyet Hükûmeti bu tarihî ve millî alan üzerinde teessüs etmiş olan mülkiyet haklarını, köklerinin gasp ve kapışma hareketi olduğunu düşünmeksizin tanıyor ve sahiplerine bedelini ödüyor.

Kim ne derse desin, Nazmi Toker bu alanın tarihî saadet ve talini iade etmekle bu şehre en büyük hizmeti yapmıştır.

* *
Tarihî at meydanı... Türkün ideal ve ihtişam gösterilerine kucak açan mes'ut alan... Bu gün göğsünde büyük bir gurur ve iftihar madalyası taşıyor: En büyük Türkün anıtını başına taç yapan bu alan, o büyük dehanın Türk gençliğine emanet ettiği en aziz ve en büyük eserin adını almıştır...

Cümhuriyet meydanı kendisi için en parlak tali yıldızının Cümhuriyet devrinde doğduğunu gördü. Taliin daha açık olsun kutsal meydan!..

Sana ad veren en büyük gün işte yine geldi. Bu kutsal günü ilk defa olarak bu yıl, yaratıcısı büyük deha güneşinden mahrum olarak idrak edeceksin. Bu yünden yasın hududsuz olacak. Fakat herkes göğsünün daha çok kabardığını, başının daha büyük bir gururla yükseldiğini göreceksin.. Çünkü büyük deha güneşi bir fâni batışı ile sönmedi.. Yarın 29 ilk teşrinde o eşsiz dehanın kendi elile yetiştirdiği on binlerce inkılâb gençliğinin, iman ve azim dolu göğüslerini gererek dünyayı titreten geçişini göreceksin..

Vilâyetimizde yol faaliyeti

Vilâyetimiz, merkezi Anadolu'daki vilâyetler içinde yolu en çok ve aynı zamanda daha muntazam olanıdır.

Ayrı ayrı istikametlerde yirmi beş adet yolu ve 600 kilometreden fazla uzunluğu olan bu şebekenin içinde iktisadî ve askerî bakımında en ehemmiyetlisi olanlar üzerinde faaliyet yapılmakta ve bütün nafia mesaisi bu yollarda tekâsüf etmektedir. Bu yolların yapılmış olan aksamı üzerinde mütemadi tamirat ekipleri ihdas edilmiş bozulmamasına ve daimî surette hüsnühalde bulunulmasına bilhassa dikkat ve ehemmiyet verilmiştir.

Nafia teşkilâtı, vilâyetten aldığı direktiflerle bütün bu şekille üzerinde bir taraftan yeniden şose ihdas eyle-

mek bir taraftan da tamirat işile meşgul olmak üzere iki cepheli bir faaliyet göstermektedir. Bu faaliyet ile dirki matlup olan randıman alınmakta ve yollarımız diğer vilâyet yollarına göre farklı bulunmaktadır.

Nafianın bu faaliyetini şu şekilde tebaruz ettirebiliriz:

Ankarayı Kayseriye bağlayan Boğazköprü - Kırşehir yolunun esaslı tamirine başlanmış ve yirmi kilometrelik kısmı mükemmel şose haline getirilmiştir.

Ticarî ve iktisadî bakımından ehemmiyeti haiz olan Kayseri - Niğde yolu da esaslı bir surette tamir edilmiştir.

İncesu - Ürgüp yolunun 21 inci kilometresinde başlayan ve bir çok yerlerde dar, sarp ve yer eserleri olan yüz-

de 22 meylindeki meşhur (Topuz) denilen 9 kilometrelik kısmın ıslâhı düşünülmüş ve bu kısım yeni bir güzergâh ile bu günkü teknik şartlara uygun bir şekil almıştır.

Niğde - Nevşehir - Ürgüp birbirine ve Kayseriye bağlayan bu yolun İncesu kazası içinden geçen kısmının parke ile döşenmesi için encümen tarafından eksiltmeye konulmuştur.

Develi - Saimbeyli yolunun tesviyei turabiyesi ve birçok kısmın ihzaratı bitmiştir.

Kayseri - Pınarbaşı yolu baştan aşağı yeniden tamir ettirilmiş ve 105 kilometreden ibaret olan bu özel yol hem vilâyetimizin en esaslı ve muntazam bir yolu olmuş, hem de münakalâtın bilhassa kış zamanlarında inkıtaa uğramaması bu suretle temin edilmiştir.

Nafianın mütebariz faaliyetlerinden birisi de şehir dahili yolların parke ile döşenmesi işidir.

Sivas, Yozgad, Niğde ve Talas yollarının şehir dahilinden geçen kısımları baştan başa parke ile döşenmiş ve bu suretle şehir dahili yolları hem sıhat bakımından hemde uzun ömürlü olması gibi sebeplerden dolayı muntazam bir şekil almış ve nafia, belediye muhakkak ki çok büyük ve ağır yüklerden kurtarmıştır. Bilhassa İstasyon ve fabrikaya giden yolun parkesi henüz ikmâl edilerek geliş-

gidişe açılmış ve en çok işlek olan burası tozdan çanurdan kurtulmuştur. Kayseri - Zincidere arasındaki yol faaliyeti bütün hızile devam etmektedir. Zinciderede yeni açılan askerî mektebin şehre olan bağlılığı göz önünde tutularak bu yola azami ehemmiyet verilmektedir.

Kayseri - Tekir yolu şimdiye kadar motörlü vesaitin geliş - gidişine müsaide bir şekilde olmadığı için diğer yoldan istifade edilmekte idi.

Bu ilk ve son bahar inşaat devrelerinde nafia teşkilâtı bütün hızile bu yol üzerinde çalışmış ve bu gün Tekir yolu ile Devaliye gelip gitmek çok kolaylaşmıştır. Bunlardan başka bir çok da köprüler yapılmıştır. İncesu - Ürgüp yolunun 29 uncu kilometresinde deli çay namındaki derenin üzerine 36 bin lira ile muhteşem bir köprü yapılmıştır.

Kayseri - Pınarbaşı yolu üzerinde iki adet beton arme köprü ve menfez yapılmış ve bu yol üzerinde bir çok menfezler tamir edilmiştir.

Kayseri - Talas yolu üzerinde de bir köprü müteahhide ihale edilmiş ve köprünün ayakları ikmâl edilmiştir.

Nafia bu köprü ve yolların başka şehirde yapılmakda olan bir çok büyük binaların da inşaatını kontrol etmektedir.

Taliin daha açık olsun kutusal meydan!..

Senin için ne saadettir ki: Cümhuriyetin en büyük imarçı şuurunu ve en kuvvetli imarçı iradesini nefsinde toplayan İlbay Şefik Soyer gibi bir

bakıcın var...

Bütün memleket bu şuur ve iradenin senin üzerindeki yeni tecellilerini çok haklı bir sabırsızlıkla bekliyor.

Kayseri: 22 Teşrinievvel 1939
Omuzu Güçlüoğlu

Valimiz Şefik Refik Soyer

ERCIYES

Bir yıldanberi münevverlerimizin yüksek yardımlarıyla intişar etmekte olan Erciyes, eski Matbaa ile yaptığı bir senelik bağlantının hitamı ve vilâyet Matbaasında bastırılması için alınan tertibat dolayısıyla intişari bir müddet için tehhur etmiş bulunuyordu.

Bu nüshasile iki yaşına giren Erciyes, Bu defa eskisinden daha muntazam ve dolgun bir şekilde çıkmaya baş-

lamış bulunuyor. Bilhassa mahalli hadisat ve Kültür cerayanlarını tebariz ettirecek bir poz taşıyacağı için şimdiden sonra olgun ve mütekâmil münderecat ile Vilâyetimizin neşriyat sahasında ki derin boşluğu doldurmağa çalışacaktır.

Muhterem Valimiz Şefik Refik Soyerin Halkevimize olan muzaherat ve muavenatları ve bilhassa Mecmuamızla olan yüksek alakaları bu iş

Kayseride Sinaî ve Ticarî kalkınma Hareketleri

Kayseri Orta Anadolu'da merkezi ve coğrafi vaziyeti dolayısıyla, ticaret faaliyeti bakımından Orta çağda Vilâyetler arası mahiyetinde bulunarak ticarî mübadelelere sahna olmuş ve aynı zamanda ilim merkezi rolünü iktisap etmek suretiyle de tarihî bir şöhrat almış olan bir Vilâyetimizdir.

Osmanlı İmparatorluğunun son devrelerinde bütün ülkede olduğu gibi Kayseri Vilâyeti de ihmal görmüş olmakla fazlaca tesir duyarak bu tarihî mümtaz mevkiini, zamanın terakkiyatıyla telif edemediğinden, tedricen kaybetmiştir.

10 - 15 Sene gibi kısa bir zaman zarfında, dahilî ve haricî, muhtelif siyasî ve idarî, olmak üzere ağır tesirler ve sadmelerle mücadele eden büyük ve dehalî Türk milleti, halâskâr rehberlerinin yarattığı ilhamlı ve semeredar rejimin kudreti sayesinde yeni hayat bulmuş ve bilhassa Anadolu müdafaasının verdiği elim derslerden irşad duymuştur. Eski devirlerde türlü sebep ve amillerle ihmal edilen iktisadî hayatımızın inkişaf ve terakkisine azamî ehemiyet vererek iktisadî meselelerin hallü faslı için; Cumhuriyet Hükûmetinin tedvin edip tatbik eylediği kanunları çıkarmış.

Ecnebi memleketlerle muvaffakiyetli bir sistem dahilinde yararlı muahedeler akdetmiş.

için çalışan arkadaşları teşci ve teşvik etmekte ve aynı zamanda Mecmuasında devamlı yaşamak idealini garanti etmiş bulunmaktadır.

Her vakit bu maddî ve manevî muzaharete dayanak olan Erciyes, saygı de-

ğer Valimize teşekkür etmeği borç bilir, gençlerimizin yazı hususundaki yardımlarına her vakit için sayfelerinin açık olduğunu arzeder.

Halkevi neşriyat komitesi

Anadolunun baştan başa demir ağlarla örülmesine dair esirgenmemiş olan hummalı ve fili icraatı başarmış ,

Tabii servetlerden programlı bir takip ile istifade temin olunması teşebbüslerini ilerletmiş ve aynı zamanda mühim sanayi merkezlerinin tesisi eserini büyük fabrikaların vücuda getirilmesi suretiyle bütün memleketi manevî ve maddî tefeyyüze ulaştırmıştır .

Memleketşümül olan iktisadî kalkınma ve muasır şehircilik , tatbikatı ve imar hareketlerinden Kayseri Vilâyeti de tabii vaziyeti itibarile ve halkının san'at ve kültüre müsteit hususiyeti dolayisile nasibedar olmuştur .

Kayseri bugün devletin yıldırım sür'atiyle meydana getirdiği büyük eseri sayesinde üç denizi ve iki kıt'ai arzı birbirine bağlayan demir şebekenin merkezi sıkletini teşkil eden bir noktasını işgal etmiş bulunmaktadır .

Kayseri Vilâyeti aynı zamanda sanayi merkezleri sırasına geçmekle Devletçe tesis edilen Pamuklu mensucat fabrikası , Tayyare fabrikası ve Bünyan Yünlü mensucat fabrikası gibi büyük sanayi müesseselerine de nail olmuştur . Binaenaleyh Cümhuriyet Hükûmetinin bütün memleketi nasibelerlendirdiği kültürle ve iktisadî nimetlere Kayseri Vilâyetinin de malik bulunduğunu şükranla yad etmek lâzımdır .

Memleketin idhalât ve ihracat ticareti bilânçosunda rol alan ve gittikçe sahasını genişletecek olan bu Vilâyetin yalnız Merkez Kazasının son beş sene zarfında Kayseri istasyonundan muhtelif dahilî ve haricî şehir ve memleketlere vaki ihracatının kıymet yekünleri şematik bir tarzda aşağıda gösterilmektedir :

Ihracat

Seneler	Satış Kıymet maddeleri (Lira)	Müteferrik ihracat	Umumî yekûn (Lira)
1934	2.462.684	320.506	2.783.190
1935	3.608.752	722.194	4.330.946
1936	6.139.294	765.139	6.904.433
1937	6.194.512	981.256	7.175.768
1938			7.752.358

İdhalat

Seneler	Satış Kıymet Yekünü (Lira)
1934	2.934.203
1935	5.354.543
1936	5.401.605
1937	6.440.337
1938	6.780.585

İHRACAT TEŞKİL EDEN EŞYA VE MADDELER ŞUNLARDIR

Kitre , hali , kilim , pastırma , sucuk , donyağı , bağırsak , yapağı , acı çekirdek , cehri , kırmızı biber , çemen , arpa , buğday , çavdar , nohut , mercimek , fasulye , soğan , sarımsak patates , Un , yerli mensucat , yonca tohumu , bal , bal mumu deriler , av derileri .

İDHALAT TEŞKİL EDEN EŞYA VE MADDELER ŞUNLARDIR

Benzin , çimento , gazyağı , hırdavat , kahve , kösele , yerli mensucat , pamuk , ecnebi mensucat , iplik , makine aksamı , şeker , kereste , inşaat malzemesi , demir , maden kömürü ,

Yukardaki rakamlar Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası tarafından derlenmiş olan tablonun tetkikile elde edilen neticeye nazaran tertip olunmuştur .

MUKAYESE

Kayserinin 1938 sensi zarfında tereffü eden ihracat kıymeti yekünü 7.752.358 liradır . İdhalât kıymeti ise 934 , 935 , 936 , 937 ve 938 senelerinin vasatî yekûnundan anlaşılacağı veçhile : 5.322.255 tir .

Paramızın rayıç kıymetlerinde mezkûr tarihtenberi tebedül olmadığına nazaran şayanı memnuniyet bir netice olduğuna hükmetmek lâzımgelir .

Kayseri Vilâyetinin harbi umumî esnasında çevresinden çıkarıp attığı gayri Türk müstahsil unsura rağmen , Kayseri lilerin produktiv faaliyetleriyle artan istihsal ve imalât , Vilâyet ticaret bilânçosunu aktif ve feyizli kılmış olduğu yuka-

rıdaki rakamlardan anlaşılır .

Kayserinin yaylalarında yetişen koyunların yün ve yapağılarından mamul ve dünya piyasasında meşhur olan muhtelif cins halıların sanayi nefisedeki seviye ve vasfı da şayanı kayıttır .

(14000) i mütecaviz tezgâhlarında teşkilâtli ve metotlu bir surette yürütülen bu sanayiın , Kayseriye hariçten takriben BİR MİLYON TÜRK LİRASI celbine vesatet eden ve bu münasebetle ticareti hariciyemizde oldukça mühim bir mevki alan ve (60000) nüfusun terfihine sebebiyet vereu halıcılığın muhite has ananevî san'atlardan biri olduğu bu sanayiın tarihî kayıtlarıyla sabittir.

AV HAYVANLARI

Kayserinin ova ve dağlarında tavşan , tilki , kurt , çakal ve saire av hayvanatı mevcuttur . Bunlar ekseriyetle köylüler tarafından itlâf edilip harice sevkedilmek üzere şehire getirilip satılmaktadır .

EHLİ HAYVANLAR VE DERİCİLİK

Kayseri iktisadî mintakasındaki dericiliğin mahiyetini tebarüz ettirmek için evvel emirde mintaka dahilinde mevcut ehli hayvan miktarıyla civar Vilâyetlerden ithal olunan ham deri veyahut yarı işlenmiş deri miktarını tetkik etmek icap eyler

MEMLEKET DAHİLİNDE KESİLEN HAYVANLARIN MİKTARI :

1938 Senesinde kesilen 37.800 koyun , 23.500 keçi , Sığır. hariçten getirilenlerle birlikte 25.600 , Manda 142 dir

DERİ SANAYİİ :

Mintaka dahilinde 108 esnaf eliyle işletilen tabakhanenin senelik imalat vasatısı (150 bini) mütecaviz koyun , keçi , Sığır derisinden , meşin , sahtiyan ve vaketadan ibarettir .

YAPAĞI :

1937 senesinde toplanan malûmata nazaran bütün Vilâyet dahilinde (600 bin) kilo istihsal olunmuştur .

YÜN MENSUCAT :

Askerî ve mülkî kumaş , battaniye , kilim ve sairedir .

PEYNİRCİLİK :

Kayseri Vilâyeti dahilinde ve Kazalarında ihracat için nefis beyaz , kelle , kaşar ve tulum peynirleri imal edilir .

BAŞKACA FABRİKA ve SANAYİ EVLERİ :

Pamuklu mensucat fabrikaları , Un fabrikası , değirmen

ler , şimendüfer tamirhanesi , rakı imlâhanesi , şaraphaneler , helva imalâthaneleri , tuz öğütmeciliği , elektrik istih-sali , matbaacılık , mobilye ve haşebî eşya imalâtı , adî , kiremit tuğla ve karesiman imalâtı , bakır fabrikaları ve imalâthaneleri , demircilik , soba ve saire dökümhaneleri , teneke-cilik , Kayseri mezbahası , pastırma ve sucuk imalâthaneleri ve sairedir .

Kayseride faaliyette bulunan büyük sanayi müesseseleri meyanında yalnız Sümer Bank Bez fabrikasının memurin ve müstahdimini ile işçilerine fabrika tarafından tevzi edilen senelik ücret yekûnu (bir milyon) liraya balığ olmaktadır . Bu para doğrudan doğruya Kayseri piyasasına , gıdaî ve başkaca ihtiyaç madde ve eşyasının tedariki için akıp tedavüle geçtiği cihetle mahallî esnaf ve tüccar arasında ehem-miyeti istihfaf olunamayacak bir nakit inkisam ve mübadele hareketine vesile olmaktadır . Diğer fabrikalardan piyasaya akan meblağlar mecmuu da bir okadar mühim yekûn teşkil eder.

Bir taraftan bu menbalardan ve bir taraftan da Vilâyetin imar , şehircilik ve başkaca para tedavülüne sebep olan devamlı ve sistemli faaliyetinden tedavül sahasına karışan külliyyetli nakdın uyandırdığı efektif para hareketleri büyük - küçük ticaret ve sanayi erbabını ve esnafı maddî bir tefeyyüze mazhar kılmaktadır .

Ekonomi poletikamız Bankalar kanununu mer'iyet sahasına geçirmekle sermaye ve kredi işlerimizi tanzim leylemiş ve millî servet bakımından tasarrufun esaslı bir rüknü olan em-niyeti temin etmiştir . Bu sayede millî sermaye terakümü bir kat daha hız almıştır . Salim bir tatbikat dahilinde yürütül-mekte olan devletin programı ve teorik tedbirlerine bizim de ferdî manada ilham alarak ticarî hayatımızda yeni nazariye-lerle mücehhez bulunmamız ve intibak etmeğe çalışmamız lâ-zımdır .

Sanayi işleriyle meşgul firmalar ve bilhasa ticarî müesse-se sahipleri de dahil olduğu halde bu işleri ayni ahenkle na-zariyeli ve ihtiyatkârlıkla mütevazi bir idare ile yürütmelidirler.

Eski zihniyetlerin bazı sakim usullerine esir olmamak icabeder.

Bu münasebetle ferd noktai nazarından iktisadî inkişafın esas döktrinlerinden biri olan sermaye mefhumu üzerinde bir mutalaa dermeyer etmek isterim .

Mintakamızda gerek doğrudan doğruya ticaretle iştigal eden erbabı teşebbüsün ve gerek küçük sanayi işleriyle işti-gal eden mütevassıt , mesai ashabının sabit ve mütedavil ma-

nada mevzu sermayeleri, meşgul oldukları işlerin vüsa'tine nisbeten çok az olduğu görülmektedir.

Sanayi erbabının mahdut bir sermaye ile giriştikleri teşebbüslerinde sermayenin bir kısmı mühimmi tesisata ve işyerlerinin başkaca inmobıl kısımlarına tahsis olunmuş olduğundan elde kalan dar sermaye ile yürütmek mecburiyetinde kaldıkları işlerinde muhtaç oldukları müteda sermayeyi ekseriya hariçten tedarik etmek ıstırasında kalmaktadırlar. Bu itiyadın bilhassa küçük sanayiciler için tehlikeli olduğu cayı dikkattir. Bu sebepten işlerini bu tehlikeli usullere hasredenlerin çok tedbirli olmaları lâzımdır.

Ticarî müesseselere gelince; bunlar da sermayelerini gayri menkule ve muhtelif, iradbahş iş şubelerine sarfetmekte bulunduklarından meslekî daimelerine tahsis edecekleri sermayelerini azaltmaları dolayısıyla sermaye fıkdanına düşerek mütedavil sermayelerinin tamamlama ihtiyacını hariçten temine mecbur kalmaktadırlar.

Ticaret İdare usulünün bu nev'i ile alâkalı olanlar için ve bilhassa mahdut sermaye erbabının hesaplarında çok itinalı olması lâzımdır. Çünkü krizli zamanlarında ve bilhassa her hangi bir iktisadî ahval tesirile eşya fiatlarında temevvüç husule gelen zamanlarda, kritik bir vaziyet karşısında kalmaktan korumak mecburiyeti vardır.

KREDİ İŞLERİNE GELİNCE:

Memleketimizin bazı sahalarında olduğu gibi sanayi, tesis ve işletme kredisi meselesi Kayseri için de mühim bir teşkilât mevzuudur.

Tesis kredisi memleketimizde ancak kooperatif şirketlerinde tatbik edilmekte olduğu için diğer hususî ve şirkethalinde olan müesseselere dair bir kolaylık yoktur. Bu sebeple tesisata vaz edilen sermaye ipotek suretiyle kredi temin edemediğinden, gayri müteharrik kalmağa mahkûmdur.

İşletme için kullanılabilecek mebalîğ yüksek faizlidir. Binaenaleyh maliyet fiatlarının kabarmasına sebebiyet vermektedir.

Aksiyon ve obligasyon ihraciyle meşgul olacak bir müessesese istikbalde bu işleri de teshil eyliyeceği ümit olunur. İmmobilizasyon mukabilinde, ipotek tarikiyle kredi açacak bir müessesenin de memleket için faydalı olacağı bedihidir.

Ticarî kredi ihtiyaçlarının temini için kredi şartlarının kolaylığı ve bu işlerin daha pratik bir surette idaresi için Müstakil iskonto bankası, Lombart Bank, Mustakil Emtia Bankaları veya şubeleri teessüs etmelidir. Vahit Misciler

Üstünde yaşadığımız hazinelerin kıymetini takdir edelim

Türk yurdu, üstünde uzun yüz yıllar fermanları okunan ve Hükümlanlık yapan eski Türk ve Etilerin eşsiz ve ölmez kültür eserlerini asırlardır koynunda saklayan feyzaz bir tarih ve ilim hazinesidir.

Bu kültür hazineleri, uzak değil, hemen hemen Cumhuriyet devrine kadar eski idarelerin cahaleti ve bazı şahsî menfaatlar uğrunda yağma edilmiş idi. Eski idareler, tarihe karşı her vakit köfrani nimet etmişlerdir.

Cumhuriyet idaresine kadar bu hazinelerden yalnız ecnebler istifade eder ve biz bunları satmakla hasis menfaatlardan başka bir şey düşünemedik. Bu gün Avrupa müzelerindeki en kıymetli eserler, en şöhretli parçalar vatanımızın bağrından çıkarup kendi elimizle sattığımız veya çaldığımız birer kıymetli cevherlerdir.

O zamanlar Türk toprakları, beynelmilel ilmin, kültürün didiği, delik deşik ettiği bir antika pazarı olmuştu. onların açtıkları yaralar elân bağrımızda açık duruyor.

Biz, eski eserleri bulur satmak için Avrupalı arardık, onlar gezer, bulduklarını Avrupaya taşırlardı. Avrupanın o muhteşem müzelerini biz işte hep böylelikle doldurduk ve böylelikle doyurduk!

Cumhuriyet idaresi, bizdeki o ihtirasa darba, Avrupa müzelerine kilit vurdu.

İstiklâl mücadelesinin son yılında idi, ihtiyat zabıtı olarak diyarbakırdan geçerken tasadüfen orada bulunan merhum Ziya Gök Alp evinde bir kaç arkadaşla ziyaret etmiştik. Görüşme esnasında bu meselede mevzu bahis oldu. Ziya Gök Alp:

— İkimizde ve topraklarımızdaki kıymetli eserlere ne zaman hudutlarımızı kaparsak tarihimizin kıymetini ancak o zaman takdir ve idrak etmiş oluruz!..

Demiş ve uzun uzadıya, bu hususdaki mücadelelerinden bize dert yanımtı.

Tarihimize karşı candan bir alâka ve o kıymetli eserleri muhafaza etmek vazifesi ancak bu devirde ve bu idarenin takip eylediği bir kültür siyaseti oldu. Ziya Gök Al-

pın gözleri göreydi. "Türk tarihi tetkik cemiyeti," gibi kültürel idealler peşinde koşan Cemiyet başda olduğu halde, bütün medeniyet aleminin asırlar önce bu tapraklar üstünde yaşamış milletler ve bilhassa Etilere ve Eti tarihine karşı gösterdiği ilmi alakadır ki bugün yurdumuzdaki bir çok höyüklerin, eski medeniyet ocaklarının bağrını delik deşik etmiş ve buralardan çıkan eserler, tarihin yollarını aydınlatan birer meşale olmuştur.

Dört yıl önceydi, Amerikâ'nın şikago üniversitesi eski yazılar mütehassısı olan profesör Mister Gep isminde bir alim vekâletin müsaadesiyle Türkiye'ye gelmiş ve Etiler hakkında tetkikat yapmağa başlamıştı. Mister Gep Kayseri yede geldi, kendisile uzun müddet görüştüm. Bu alim, Etilerin ilim ve kültür merkezi olan Kışara şehrinin nerelerde bulunması ihtimali olduğu üzerinde doruyor ve bu noktayı arıyordu. Bir kaç aylık tahriyat ve ilmi tetkikattan sonra Mister Gep ikinci defa Kayseriye geldi. kendisiyle yine görüştüm. Profesör tarihi bir keşifte bulunmuş olmasından dolayı seviyordur. Çünkü Etilerin, aradığı o medeniyet merkezini bulmuştu. kendisine refakat

eden ve Müzemize çok hizmeti sebkat eden eski müzemin Müdürü merhum Nuh Mehmed te aynı neşe ve şetaret içinde idi. bilahare anladık ki Niğdenin akseray kazasına bağlı (çatal tepe) ve eski adı (Acem höyükü) denilen mahal, Etilerin merkezi olan yer imiş. Fakat Profesör uzun zaman Türkiye'de kalamıyacağı için burada bir hafriyat yapamadı. Fakat Amerikaya dönüşünde bu tetkikata ait neşrettiği ve bir nüshasını da bana gönderdiği kitap ile noktai nazarında ısrar etmekte ve bunu delaili tarihiye ile isbat etmektedir.

Profesör Gep (çatal tepede) tetkikat ile meşgul bulunurken, küçük bir hafriyatda siyah ve gayet sert bir taştan yapılmış ve bir elmas parçası kadar tıraş edilmiş bir çift büyük zar bulmuştu. O, bu gün tavlada atup yek, dü, se, şeş gibi sayılarını bile Farisce olarak söylemekte olduğumuz meşhur oyunun bir Eti oyunu olduğunu ve Acemlerle hiç bir münasebeti olmadığını iddia ediyordu.

Kül tepe, Alişar, alaca höyük zaman zaman tarihçilerin etütlerine saha olduğu halde, çatal tepede şimdiye kadar hiç bir araştırma ve hafriyat yapılmamıştır. Burası tarihi bekâretini muhafaza

Türk Matbaacılığı tarihinden notlar

Kayserili Reisülküttap Mehmet Raşit Efendi ve eserleri

Yazan : Kâzım Özdoğan

Bugünkü bilgi ve medeniyetin esaslarını hazırlayan vasıtaların en mühimlerinden birisi de matbaacılık ve matbuattır.

Beşeriyetin bilgi ve medeniyete kavuşmasına hız veren matbaacılık ve matbuatın önemi hakkında başlangıcından şimdiye kadar pek çok yazılar yazılmıştır.

Maksadımız İnsanların asırlarca üzerinde işlediği bu mevzuun tekrarından ziyade Türk matbaacılığının inkişafına onbeş yıla yakın derin bir gayret ve samimiyetle bağlanan ve bu suretle ilme, fenne ve memleket kültürünün ilerlemesine çalışan Kayserili Reisülküttap Mehmet Raşit Efendinin bu sahada başardığı işlerin değerini hatırlatmak ve bir daha gözden geçirmek-

etmektedir.

Fakat Cumhuriyet idaresi, bir gün gelecek ki, buradada tetkikat için hafriyat yapacak ve tarihin kim bilir ne kadar

tir.

Türkiyede ilk defa matbaa açmayı özlü bir şekilde düşünen Çelebi Zade Said Efendi "Sadrazam Said Paşa," ile birlikte kitap basmaya muvafak olan Müteferrika İbrahim Efendinin olduğu malumdur.

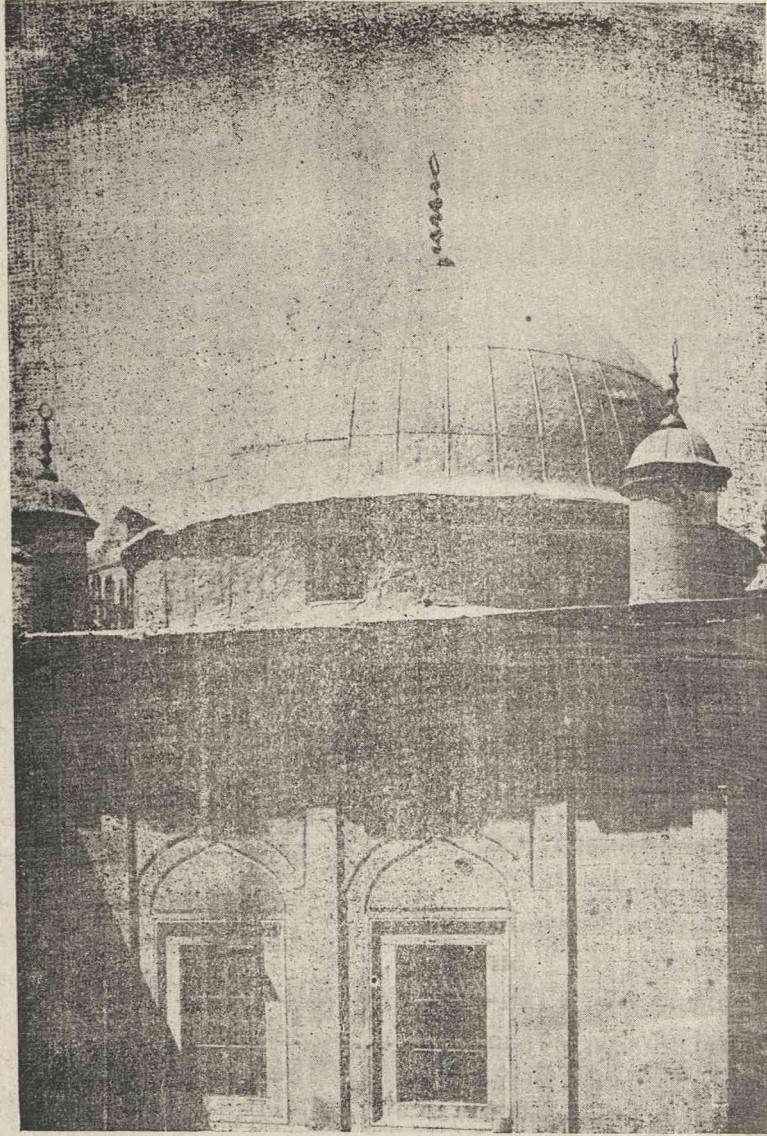
Babası Yirmi Sekiz Çelebi denilmekle tanınmış olan Mehmet Efendi sefaretle Parise gittiğinden oğlu Said Efendiyi de beraber götürmüştü. [1]

Pariste bulunduğu zamanda matbaacılık hakkında edindiği

[1] Sait Mehmet Efendi (Çelebizade Said Paşa) Yirmi Sekiz Mehmet Çelebinin oğludur. 1719 tarihinde babası elçilikle Parise gönderildiği zaman babasile beraber bulunmuş. İstanbula dönüşünde sadaret kalemine me-

karanlık yerleri aydınlanacaktır.

Eski eserlere olan saygımız tarihe olan saygımız demektir. Bu, her Türk için mukaddes bir vazifedir. S. Ö.

Raşit Efendi Kütüphanesinin Dışdan Görünüşü

mur edilmiştir. 1741 tarihinde Paris sefiri oldu. Bir sene sonra defterdar emini vazi fesinde çalıştı. 1755 yılında sadrazam olmuştur. Bazı vilâyet valiliklerinde de çalıştıktan sonra 1761 tarihinde vefat etmiştir.

bilgi ve düşünceleri hakikî bir şekle getirmek için İstanbul'a dönüşünde "Fünunu riya-ziyeden behredar ve bu makûlei sanayide dikkat ve fikri hayali bedidar olan dergâhı âlî müteferrikalarından tercüman İbrahim Ağa ile icrayı müşavere ve bu hususun be-

yaza çıkmasını biddefat müzakere,, ettiklerini kayıt eden Çelebi Zade Asım tarihinden [2] ve diğer eserlerden anlaşıldığına ve yazıldığına göre [3] İstanbul'da matbaa (1139 H. 1726 M. yılında Sait Efendi ve İbrahim Müteferrikanın iştirâklerle kurulmaya başlanmıştır. İki sene süren hızlı bir çalışmadan sonra ilk defa 1141 H. 1728 M. yılında Sahhahı Cevheriden [4] tercüme edilen Vankolu [5] adlı lügat kitabı basıldı.

[2] Çelebi Zade Asım tarihi sahife 119 - 120

[3] Başlıca me hazlar. Türk matbacılığı Selim Nüzhet, Türk matbaacılığı tarihi, Ahmet Refik. Lâle devri, Ahmet Refik. Çelebi Zade Asım tarihi, Vasıf tarihi. Cevdet tarihi, Tarih encümeni mecmuaları. Tarih cilt 3 Türk tarihi tetkik Cemiyeti. Hayat Ansiklopedisi. Meşhur adamlar ansiklopedisi, Diğer gazete ve mecmualardaki yazılar.

[4] Cevheri: Türk alimlerinden. Farap şehrinde doğmuş ve orada okuduktan sonra birçok yerlere seyahat etmiştir. Bundan sonra Sahhahı Cevheri adlı meşhur lügat kitabını yazmıştır. 1010 milâdî yılında vefat ettiği yazılmaktadır.

[5] Bu lügat kitabı Türk alimlerinden Vankolu Mehmet Ef. tarafından tercüme edildiği için bu adla anılmıştır.

Cevdet tarihinde "bu kitabın,, her nüshası otuz beş kuruşa furuht olunmuştur,, diye yazılmaktadır. [6] İkinci eser olarak Kâtip Çelebinin (Tufetülkibar fi esfarülbahar) adlı eseri neşrolunmuştur.

Bundan sonra diğer kitapların basılmış olduğu kayıtlarından anlaşıyor. [7] İlk sekiz on eserin basılmasından sonra Said efendi matbaa işlerinden ayrılmış ve yalnız İbrahim Müteferrika matbaasını işletmeğe başlamıştır.

1158 H. 1745 M. yılında vefat ettiğinden matbaa da metrûk bir halde kaldı [8].

Bir müddet sonra İbrahim Müteferrikanın yetiştirmelerinden İbrahim Efendi ile Ahmet Efendi tekrar matbaayı çalıştırmaya başlamışlardır.. Ve Vankolu, adlı lügat kitabının 1758 yılında ikinci tabı

[6]Cevdet tarihi C. 6 S. 269

[7] Üçüncü defa basılan eser Tarihi Seyyah 4 Tarihi Hint 5 Timur tarihi 6 Mısır tarihi 7 Nazmı zade tarihi 8 Kâtip Çelebinin Cihannuma adlı coğrafya kitabıdır. Bundan sonra diğer kitaplarda basılmaya başlanmıştır.

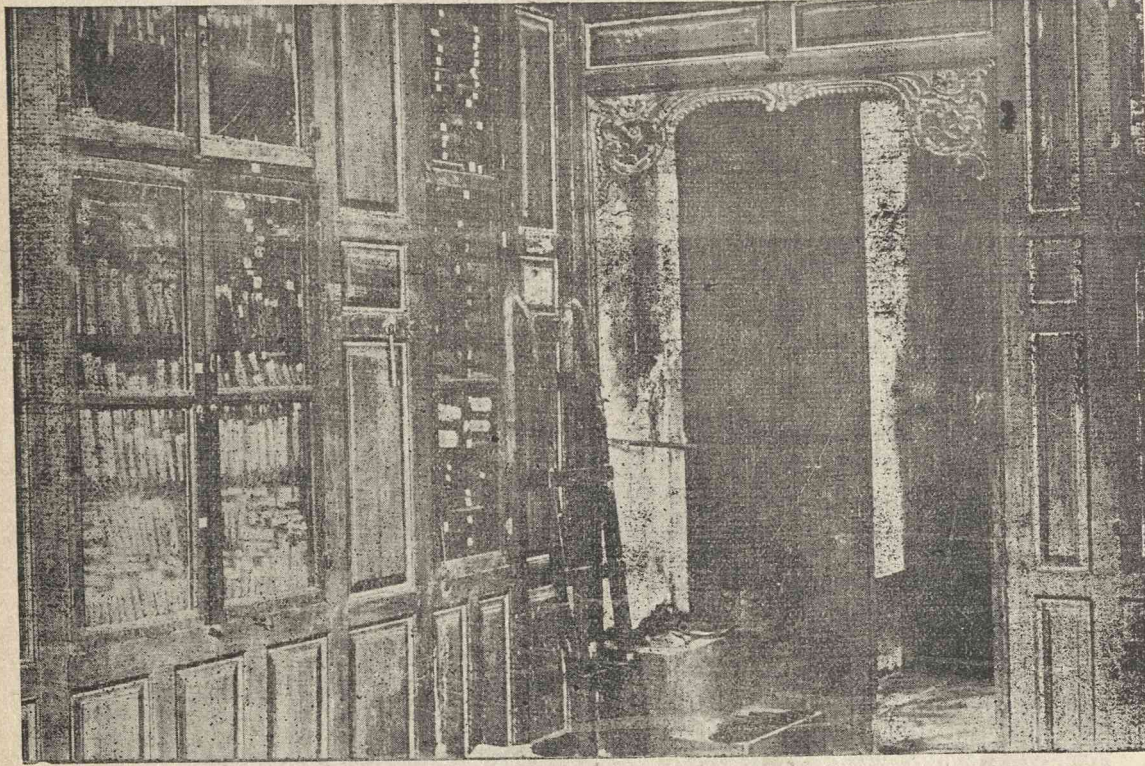
[8] İbrahim Müteferrikanın mezar taşında şair Nevresin yedi beyitli güzel bir tarihi vardır.Son mısraı :

(Bastı İbrahim Efendi şah-nı firdevse kadem) 1745 - 1158

nı yapmışlarsa da İbrahim Efendinin vefatı ile matbaa faaliyetten durmuştur.

Matbaacılıktaki bu duraklama 1198 H. 1784 M. yılına kadar devam etti, aynı yıl içerisinde matbaanın tekrar açılmasına ve işletilmesine teşebbüs olunup nazareti Beklikci Mehmet Raşit (Reisül-

ta hezari tekellüfle vücade getirilmiş olan böyle bir sanatı cemilenin aher ele geçmesi nareva olduğundan tekrar ihyasına bir hizmeti cemile olduğu Beklikci Raşit ile bil-müzakere canibi miriye sık-let vermiyerek masarifi tarafımızdan verilmek şurutu ile Evkafa raptolunarak sanatı

Reşit Efendi Kütüphanesinin içden görünüşü

küttap Mehmet Raşit Efendi) ile vak'a nüvis Vasıfa verilmiştir.

Vaka'nüvis Vasıfın yazdığına göre (Bu esnada sanatı mezkûrenin alât ve edevatı merhum İbrahim Efendi tereklerinden iştirâ etmek gayesine düştükleri istima olunduk

mezkûreyi yine meydana getirmek üzere karar verdik. Ve bir kıta takrirle ruhsat aldıktan sonra alat ve edevatı mezkûreyi terekei mezkûreden iştirâ ile imal ve icrasına başladık. [9]

[9] Vasıf : Müverrih ve şairdir. Elçilik ve reisülküttablık

İşte bu suretle matbaacılık ve matbuat hayatına atılan Raşit Efendi iki yıl kadar Vasıf Efendi ile birlikte çalıştıktan sonra 1787 tarihinde onun da ayrılması ile ömrünün sonuna kadar matbaa işlerine nazaret etmiş bulunuyordu.

Bu kıymetli ilim ve fen adamı siyasi hayatta olduğu kadar matbaacılıkta da büyük bir nam bırakmıştır.

Zamanında basılan eserlerin mühim kısmını tarihe ait kitaplar teşkil etmektedir. [10]

Mehmet Raşit Efendi Türk matbaacılığının müessislerinden birisi olarak sayılabilir. İbrahim Müteferrikanın vefatından sonra uzun seneler boş kalan matbaayı yeniden meydana getirmiş ve yaşatmıştır.

Mehmet Raşit Efendi divan kâtiplerinden Cafer Fevzi Efendinin oğludur. Babası Kayserinin İsbıdın köyünden Koca ağa oğulları diye tanınmış bir aileye mensuptu.

[10] Raşit tarihi, Suphi tarihi, İzzi tarihi, bu sırada basılmıştır.

vazifelerinde çalışmıştır. Matbu olan tarihi meşhurdur. Fransızcaya da tercüme edilmiştir,

Arkadaşı Vasıfın yazdığına göre 1162 H. 1749 M. yılında doğmuştur. Diğer bir kısım eserler doğumunu 1754 yılı olarak yazmaktadırlar. Kayserili merhum Ahmet Nazif yazdığı hal tercemesinde 1167 H 1754. M. yılında Kayserinin İsbıdın köyünde doğmuş olduğunu kayıt ediyor. [11]

İlk tahsilini Kayseride yaptıktan sonra İstanbul'a gitmiştir. Divan kalemine devam eden bu genç bir taraftan vazifesine çalışırken diğer taraftanda hususi şekilde bilgisini ilerletmekte devam ediyordu. Ozamanlarda yazılmış bir hal tercemesine göre (leyli nihar tahsili maarife sarfı makdur ile emsali arasında temayüz etmiştir.) Sözleri görülmektedir.

Beklikci kisedarı Hayri Ef. Beklikci olmasile kisedarlık vazifesine tayin edilmiş bilâhare de Beklikci olmuştur.

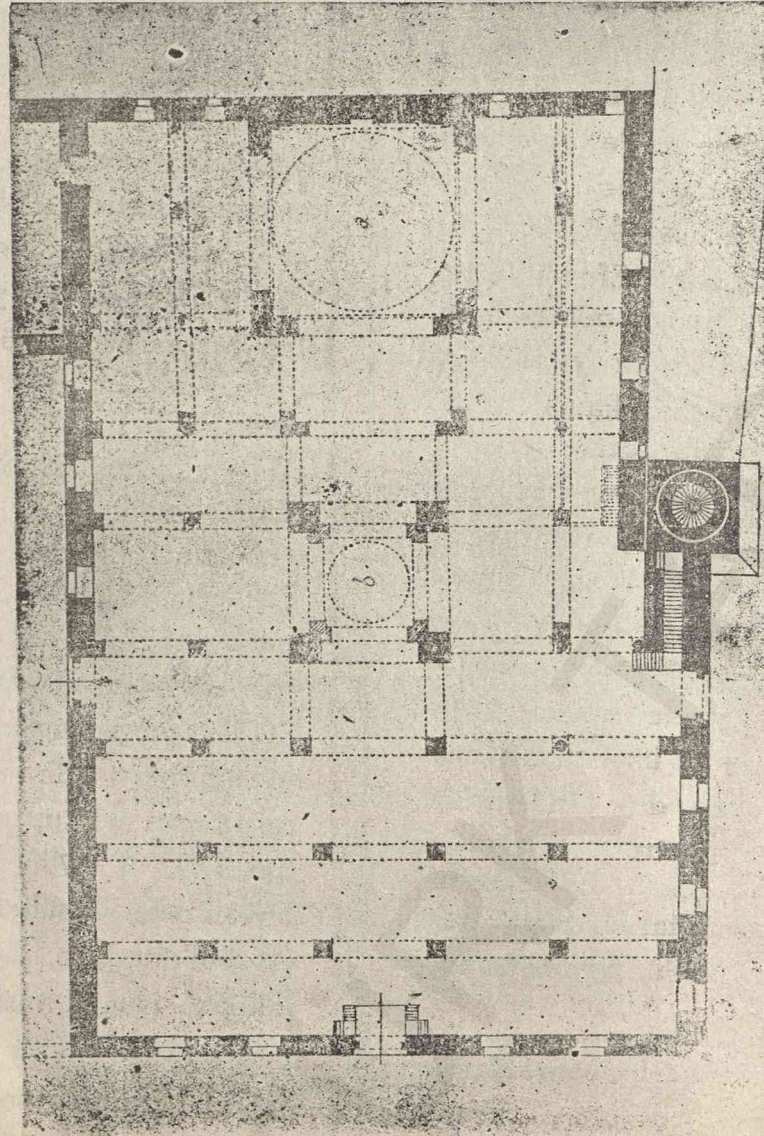
1198 Yılında bu vazifede çalıştığı anlaşıyor. Bir müddet sonra sadaret mektupçusu olmuştur. 1202 H. 1798 M. yılında birinci defa Reisülküttap oldu. (Reisülküttaplık Hariciye ve killiğine muadil vazifedir.)

[11] Miratülkayseri Ahmet Nazif.

Bundan sonra Tersane emamenti riyasetine tahvil edilmiş ve bu vazifede ikisene ye yakın kalmıştır.

Bunu müteakip Çavuş başı ve sekiz ay sonrada ikinci defa Reisülküttap oldu. İki senede bu vazifede kaldıktan sonra istifa ettiği yazılıyor. Tekrar Tersane emamlığına ve

sonrada Rasih Efendinin yerine üçüncü defa olarak Reisülküttap olmuştur. 1212 H. 1797 M. senesi ramazan ayının başında ani bir nüzülden hastalanarak 15 inci cumartesi günü İstanbulda vefat etmiştir. Mezarı Bayazıt camisi civarında olduğu yazılmaktadır.

Raşit Efendi Kütüphanesi ve Ulucami plânı [12]

Mehmet Raşit Efendi keskin zekâsile her işi süratle kavrayan düşünceli ve vakur bir zattı. Cömertliği, doğruluğu ve hızlı yazı yazması ile tanınmıştır. İyi yazı yazar ve yazısında hattat denilecek derecede güzeldi. Zamanına ait olan bilgilere vakıf iyi bir mütefekkindir. Reisülküttaplık Hariciye vekilliği) vazifesinde derin bir vukuf sahibi bulunuyordu. Bunun için üç defa bu vazifeden ayrılmış ve tekrar vazifesi başına getirilmiştir.

Bu zat bir siyasetçi ve ilim adamı olduğu gibi şiir yazmağada muktedir bir şairdir.

Gerdanında danei ,hali siyah ki sulara
Mürgu dil üftadedir gûya esir damdır

Beyiti tercimeihal kitaplarında yazılıdır.

Mehmet Raşit Efendi hayırlı işleri sever ve yardım etmekten hoşlanırdı 1211 H. 1796 M. Yılında Kayseride kendi adile anılan (Raşit Efendi kütüphanesini) yaptırmıştır. Kütüphanede Raşit Efendi tarafından gönderilmiş bir çok yazma ve basma kıymetli kitaplar mevcuttur.

Her yıl Maarif Vekâleti tarafından gönderilen kitaplarla kütüphane zenginleşmekte ve kitap sayısı artmaktadır,

Bilhassa bu eserlerin içerisinde çok güzel yazılmış ve

[12] Anadolu'da Türk abideleri Kayseri - Niğde

tezhip edilmiş yazma kitaplar takdire şayandır. Kütüphane binlerce cilt kitabı ihtiva eder. Bunların içerisinde Raşit Efendinin gönderdiği kitapların baş ve orta sayfalarında (Mehmet Raşit Bini Cafer Fevzi) adıyla yazılmış büyük kıtada bir mühürle mühürlenmiş bulunmaktadır. Binanın yapılışı ve mimarî tarzıda güzeldir. Bu zamana ait olan mimarî tarzının karakterlerini taşıyan bir eser olarak gösterilebilir.

Dört duvar üzerine müstenit büyük bir kubbe ile etrafını süsleyen diğer kubbecikler Yükselmektedir. Yapılış tarzındaki metanet ve güzelliği itibariyle enteresan olduğu görülüyor. Yapılışından bu ana kadar uzun seneler geçtiği halde yeniliğini muhafaza etmektedir. Bu eserin inşaatı amucası Koca Beyin riyasetinde yapılmıştır. Masrafa karşı para tediyesini ve inşaatın güzel ve iyi şekilde devam ettiğinden memnun olduğunu bildiren Raşit Efendinin el yazısı ile yazılmış ve mühürünü taşıyan mektubu kütüphanede camlı bir levha içerisinde muhafaza edilmektedir.

Amucası Koca Beye yazdığı dokuz mayıs 1211 tarihli bu Mektupta (Kayseride marifet ve nazaretinizle inşasına muvaffak olduğunuz Kütüphanenin masarifi binasını müstemil

memhur defterle tarafımıza
tahrir ve irsâl olunan mektu-
bunuz makbulümüz olmuştur.
Bu hususta vukua gelen hiz-
met ve gayretinizi tahsin ve
nezdinize makbul olduğunu iş'ar
ve tebeyyün zımmında tebrik
ve kendi kürklerimizden bol
yenli yeşil çuhaya kaplı bir
samur kürk tarafınıza irsâl
olunmakla düşü hamiyetinize
iksa ve tarafımızı hayirle
yade tezkar buyurasız)

Satırları yazılmış bulunmak-

tadır, Aynı mektubun yazıla-
rından anlaşıldığına göre Ra-
şit Efendi kütüphanesinin ya-
pılmasına 25 bin kuruş sarf
edilmiş olduğu bildiriliyor.

Mehmet Raşit Efendi :
Reisülküttaplık vazifesindeki
başarı ile tarih kitaplarına
yazılmış olduğu gibi Türk
matbaacılığının inkişafına ça-
lışmış ve Kayseride ki kütüp-
hanesilede iyi bir eser ve
nam bırakmıştır.

